

EENE MEDEDEELING MET EEN BIJVOEGSEL,

DOOR

W. M. LOGEMAN.

Voor eenigen tijd ontving de redactie van dit album een schrijven van den volgenden inhoud:

„Ik voed niet die slaafsche vrees voor het onweder, die velen in mijne omgeving vernedert, en toch, naauwelijks broeit er onweêr, of ik gevoel over mijn geheele ligchaam een zenuwachtig beven, een angst, waartegen ik mij te vergeefs poog te verzetten. In de open lucht de nadering der bui gade te slaan, het dompelen der handen in koud water, enz., niets helpt, het vreemd gevoel klimt steeds hooger, tot ik eindelijk genoodzaakt wordt, zekere plaats te bezoeken, waarna mijn gestel in rust begint te komen. En naauwelijks is de eerste donderslag gehoord, naauwelijks zijn de eerste regendruppelen gevallen, of alles is over, ik zit gedurende de hevigste bui met de grootste kalmte te lezen of te schrijven. Ook mijne echtgenoot heeft haar voorgevoel: uren voor er eenig spoor van onweder te zien is, krijgt zij eene prikkeling in de onderste ledematen, deze worden eindelijk loodzwaar en ze is genoodzaakt zich neder te leggen. Zonderling is het daarbij, dat deze onze voorgevoelens zich alleen bij dag, nimmer bij avond of nacht openbaren. Van onze vijf kinderen is geen enkel voor het onweder bevreesd; de oudste, een zevenjarige knaap, toonde vroeger wel eenige vrees, doch is daarvan tamelijk wel genezen.

„In verband met het bovenstaande, wensch ik een feit mede te deelen, waarover ik met geleerden en leeken menigmaal gesproken heb. Sommigen schreven het toe aan een bijzonder prikkelbaar zenuwstelsel, aan eene buitengewone gevoeligheid, anderen aan verbeelding; dit nu smartte mij, daar ik bij het gevoel mij zelve ten volle bewust en volstrekt niet slaperig was en het onweder onverwacht opkwam. Ik had

dan op zekeren Augustusdag, een jaar of vijf geleden, afspraak gemaakt om met eenige vrienden een uitstapje naar Gend te maken. De spoorweg van Maldeghem bestond toen nog niet en we moesten dus des morgens te drie uur op weg; ik ging dus den vorigen avond zeer vroeg, te negen uur ongeveer, te bed. Zoo als het meer gaat, wanneer men veel vroeger dan gewoonlijk zich nedergelegd heeft, kon ik den slaap niet vatten en lag dus kalm na te denken over geen al te diepzinnig onderwerp! Op eens gevoel ik iets kils aan mijne boven het dek liggende linkerhand. Ik zag op en ontwaardde in het schemerdonker eenig phosphoriek licht, dat ik aan een glimworm toeschreef, weshalve ik met de regterhand het insect dacht te verwijderen en daartoe vrij ruw over mijne linkerhand streek, ten einde het van het beddelaken op den vloer te doen vallen. Maar tengevolge van dat strijken schoten er uit al de vingertoppen mijner linkerhand, behalve uit den duim, lichtvonken en bemerkte ik een zacht tintelend gevoel in de vingertoppen; ik dacht „welligt heb ik het insect dood gewreven”, stond op en onderzocht mijne hand, doch daarop was geen spoor van iets te ontdekken. Verbaasd streek ik toen vinger voor vinger en ze gaven vonken als die eener zwarte kat. Daarop wreef ik de handen als in den winter, doch bemerkte slechts zeer kleine lichtpuntjes; ik herhaalde het strijken, doch zonder gevolg, het lichten hield op. Tegen elf ure, nog steeds wakker liggende en terwijl de warmte drukkend was, bemerkte ik flauw bliksem in 't zuidoosten, eene donderbui trok door het zuiden naar het westen, een paar slagen, veraf, werden gehoord, eene verfrissende regenbui van een half uur koelde de lucht af, en ik sliep gerust in. Ik heb dikwijls hierover nagedacht. In menigen zomernacht herhaalde ik de proef. Mijn gestel levert voor een onweder nog steeds dezelfde verschijnselen op, maar van vonken of vonksgelijke geen spoor meer!”

„Is deze mededeeling een plaatsje in dit Album waard? En wil de redactie er een woordje bij doen?”

AARDENBURG.

G. P. R.

Ik heb op mij genomen aan het in de laatste regels door den geachten schrijver uitgedrukte verlangen te voldoen en zal dus hier eenige

opmerkingen neder schrijven, naar aanleiding van de door hem medegedeelde feiten.

Eerst dan, wat aangaat de beschreven physiologische werking der nadering van een onweder. Is deze aan inwendige of aan uitwendige oorzaken te wijten? Als het laatste het geval is, moet men haar dan aanmerken als eene onmiddellijke werking der elektriciteit als zoodanig op het menschelijk organisme, of als eene middellijke, dat wil zeggen als het gevolg van eene scheikundige of physische verandering in de lucht, welke den waarnemer omringt en die hij inademt! Het is bekend, dat de nadering van een onweder veelal wordt aangekondigd door een lagen stand van den barometer, somwijlen van een even opmerkelijk hoogen thermometerstand vergezeld. Kunnen deze niet de voornaamste, ja de eenigste oorzaken zijn der beschreven verschijnselen?

Ziedaar eene reeks van vragen. Indien de schrijver er belang in stelt om daarop niet slechts voor zich zelve tot een beslissend antwoord, voorzoover dit mogelijk zal zijn, te geraken, maar ook aan anderen zijne overtuiging dienaangaande te kunnen mededeelen, dan zal hij, alleen reeds om dit te verkrijgen aangaande de laatst aangegeven mogelijkheid, zich veel moeite moeten getroosten. Hij zal dan jaren achtereen den barometer en den thermometer met de verschijnselen in zijn gestel geregeld en gezet moeten waarnemen en de uitkomsten telkens opteekenen, tegelijk met de elektrische verschijnselen in den dampkring. Blijkt het eens uit deze aantekeningen, dat er geen grond bestaat om een verband tusschen dampkringtemperatuur en drukking aan den eenen en de door hem aan zijn gestel waargenomen veranderingen aan den anderen kant aan te nemen, dan, maar mijns inziens ook dán eerst, zal men naar zulk een verband tusschen zijn gestel en de elektriciteit moeten zoeken.

Ik zeg opzettelijk: moeten zoeken. Want — en dit kan niet genoeg herinnerd worden, omdat men het zoo dikwijls uit het oog verliest bij dergelijke zaken, — de physica geeft nog geen den minsten grond om een invloed aan te nemen van het in meer of mindere mate, ja zelfs van het positief of negatief, geëlektriseerd zijn van eenig levend organisme op de levensverschijnselen daarin. Een elektrische stroom in eenig lichaamsdeel brengt op eene wijze, die misschien eens zal verklaard worden, wanneer men eenigermate weet wat elektriciteit is, eene zamentrekking der spieren in dat deel te weeg, maar alleen op het oogenblik, dat die stroom begint

of ophoudt of in het algemeen eene plotselinge intensiteitsverandering ondergaat. Een aanhoudende stroom, die steeds van dezelfde sterkte blijft, is voor het ligchaamsdeel, waardoorheen hij geleid wordt, volkomen onvoelbaar; slechts onder bijzondere omstandigheden kan zijne chemische werking hem voelbaar en pijnlijk maken. Nog veel minder dan zulk een „stroom” kan eene „lading”, hoe lang ook onderhouden, eenige werking voortbrengen. Men leze slechts het uitvoerig relaas der proefnemingen van VAN MARUM, in het negende stuk der verhandelingen van TEYLERS tweede genootschap. Daarin wordt vermeld, hoe weinig beslissend ten gunste van zoodanigen invloed de proefnemingen uitvielen, die VAN MARUM deed om te onderzoeken, in hoever de bloedsomloop of ook de huiduitwaseming werd versneld of vertraagd bij personen, die, op eene isoleerbank geplaatst, met de in werking zijnde groote Teylersche elektriseermachine in verbinding werden gebragt. Wie die gelezen heeft, zal zeker gencigd zijn in te stemmen met de gevolgtrekking, die VAN MARUM zegt reeds uit vroegere proefnemingen te hebben opgemaakt:

„dat, wanneer men eene aanmerkelijke versnelling van den pols eens geëlektrizeerden perzoons heeft waargenomen, zulks in de meeste gevallen zal veroorzaakt zijn door eenige vrees, die den geëlektrizeerden perzoon bevangen heeft.”

En de middellijke invloed der Elektriciteit in den dampkring: de inademing van ozon en van het salpeterigzuur, dat door en uit het ozon ontstaat? Om rekenschap te geven van hetgeen gedurende een hevig onweder geschiedt, als magtige elektrische ontladingen ieder oogenblik den dampkring doorklieven, kan ik begrijpen, dat deze met vrucht zouden kunnen te hulp geroepen worden; maar niet, hoe zij zouden kunnen dienen om te verklaren, dat een onweder invloed heeft op het menschelijk organisme, vóór dat het voor den waarnemer anders dan door dien invloed bemerkbaar is.

Dans le doute, abstiens toi! De ware physicus en dus ook iedereen, die dezen tracht na te volgen, is even ver van wat VON HUMBOLDT noemde „eine vornehmthuende Zweifelsucht”, als van het onbedacht aannemen van een feit, — even ver van het verwijt te verdienen, dat GÖTTE ergens aan de „gelehrte Herrn” rigt:

Was Ihr nicht tastet steht euch meilenfern,
 Was Ihr nicht wägt hat für euch kein Gewicht,
 Was Ihr nicht münztet, meint Ihr, gelte nicht!

als van het indommelen, wanneer het eenig natuurverschijnsel geldt, bij eene verklaring, zoo als MOLIÈRE die zijn doctorandus in de medicijnen van de slaapwekkende werking des opiums laat geven:

Quia est in eo
Virtus dormitiva.

Hij onderzoekt dus, als 't noodig is jaren achtereen, alvorens over het verband tusschen oorzaak en gevolg, ook voor zich zelven slechts, eene beslissende uitspraak te doen, en vooral dan is hij dubbel behoedzaam, wanneer het zoo als hier de werking der natuurkrachten op het voor hem nog in zoo vele opzigten raadselachtig levend organisme geldt en het er bovendien op aankomt, niet om te verklaren, dat is met vroeger erkende feiten en wetten in overeenstemming te brengen, wat ontwijfelbaar bestaat, maar om uit die feiten en wetten à priori af te leiden wat al of niet zijn kan.

In één geval slechts stelt hij, met volle regt naar ik meen, die onthouding, die behoedzaamheid, die schroomvalligheid als men wil, ter zijde. Het is dan, wanneer van hem geloof gevergd wordt aan de wezenlijkheid van een feit, dat in strijd is met een aantal algemeen erkende feiten, welke ook voor hem door eigen aanschouwing vast staan. Dan weigert hij luide en krachtig dit geloof: met zooveel nadruk en overtuiging als iemand ter wereld het maar uiten kan, klinkt dan zijn „*non possumus!*”

In zulk een geval nu bevindt men zich tegenover de waarneming van onzen geachten correspondent van de vonken, die van zijn eene hand op de andere oversprongen, het zij nadat die eene langs de andere was gewreven, of niet. Zal het verschijnsel, dat men een elektrischen vonk noemt, ontstaan tusschen twee lichamen, zal ook het kleinste elektrischen vonkje daartusschen „overspringen”, dan moeten die beide zich in zeer aanmerkelijk verschillende elektrischen toestand bevinden. Maar zulk een verschil, het geringste zelfs, is ten eenemale onmogelijk tusschen twee handen, die aan hetzelfde ligchaam zijn verbonden, of ook tusschen een hand en een anderen meer of min goeden geleider, die het ligchaam raakt. Mogt het op eenige wijze ontstaan, dan wordt het opgeheven, zoodra en terwijl het ontstaat door het geleidingsvermogen van dit ligchaam voor de elektriciteit. En mogt er eenige oorzaak aanwezig zijn, die het blijvend maakt, zooals men zich

die in bijzondere gevallen, bij wat men gewoon is inductie te noemen, denken kan, dan belet deze ook meteen ten eenenmale het ontstaan van eenig vonkje. Hoe men het dus ook keere of wende en van welken kant men de zaak ook beschouwe, altijd blijven elektrische vonken in het genoemde geval zuiver onmogelijk, hetzij deze zich in den gewonen vorm of in de mede vermelde gedaante van lichtkwastjes of lichtuitstrooming uit de toppen der vingers, *binnenskamers plaats grijpende*, zouden voordoen.

De heer R. zegt, dat het hem smartte, als sommigen zijne waarneming aan verbeelding toeschreven. Waarom? Een van beide dan, dunkt mij. Of hij, die zulk een oordeel uit, motiveert het en dan is men meester om de geldigheid van hetgeen hij aanvoert al of niet, meer of min te erkennen, maar altijd kan men, daar zoo iemand dan toch toont evenals wij de waarheid te zoeken, zijne overtuiging eerbiedigen zonder dat deze ons in 't minst pijnlijk behoeft aan te doen. Of hij uit zijn oordeel zonder toelichting, uit de hoogte en met een betekenend schouderophalen. Maar dan zijn wij ook volkomen vrij, om met een sprong ons naast zoo iemand te plaatsen en, de schouders nog hooger dan hij ophalend, zijne verblindingsklagen te beklagen.

Op het gevaar af, dat de schrijver op mij het laatstaangeduide expedient toepasse, al meen ik ook het niet te hebben verdiend, moet ik hier bekennen in zijne waarneming van lichtglans en vonken niets wezenlijks, maar alleen de uitwerking te kunnen zien van een half droomenden, half wakenden toestand in de overgangperiode tusschen waken en slapen, waarbij men uiterst vatbaar is voor hetgeen de physioloog, meen ik, hallucinatiën noemt. Zulke „zinsbegoochelingen” om er eens een niet mooi, maar Nederlandsch woord voor te gebruiken, komen veel meer voor dan men denkt; zij worden alleen niet opgemerkt, omdat meestal hun geheel excentriek karakter ze dadelijk als zoodanig doet erkennen.
